

Sporen van het koloniale verleden

WIE ZIJN WIJ?

doe-het-zelf rondleiding

Een reflectie op de collectie
vanuit verschillende perspectieven

begane
grond,
1e & 2e
etage

VAN
ABBE
MUSEUM

Sporen van het koloniale verleden in Brabant

WIE ZIJN WIJ?

Deze doe-het-zelf-rondleiding begint bij de collectiestukken en eindigt in onze projectzaal, *Wie zijn wij?*

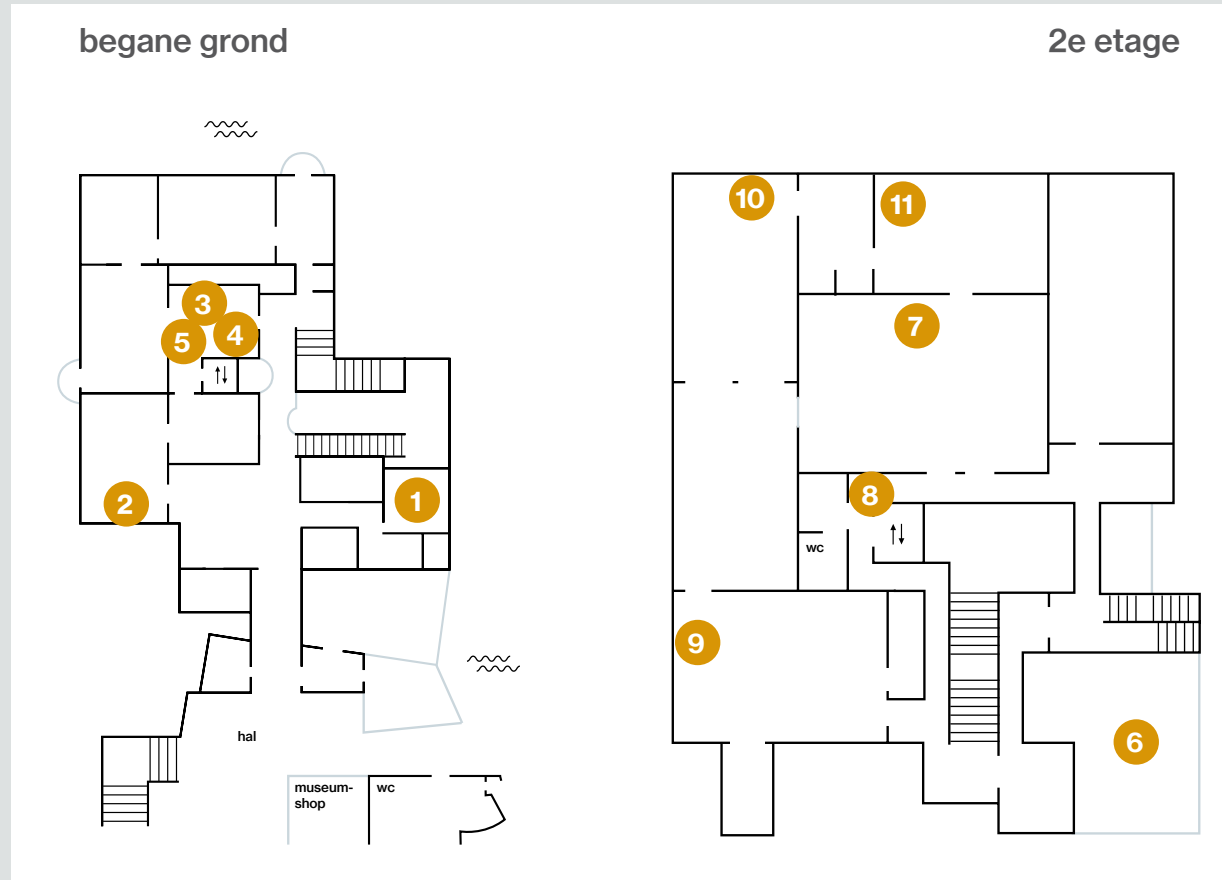
In het project *Wie zijn wij? Sporen van het koloniaal verleden in Brabant* reflecteert een netwerk aan Brabanders op de rol die complexe geschiedenissen als slavernij en kolonialisme spelen in ons leven. De deelnemers aan het project verhouden zich (op persoonlijke wijze) tot de koloniale geschiedenis en laten ons zien hoe dit verleden sporen achterlaat in het heden. Gedurende deze tour maak je kennis met een aantal perspectieven van deze groep, gekoppeld aan werken uit de collectie van het Van Abbemuseum.

De thema's die voorbij komen in deze rondleiding zijn thema's die wij gedurende de komende maanden gezamenlijk onderzoeken. Onze projectzaal is dan ook het hele jaar in transitie.

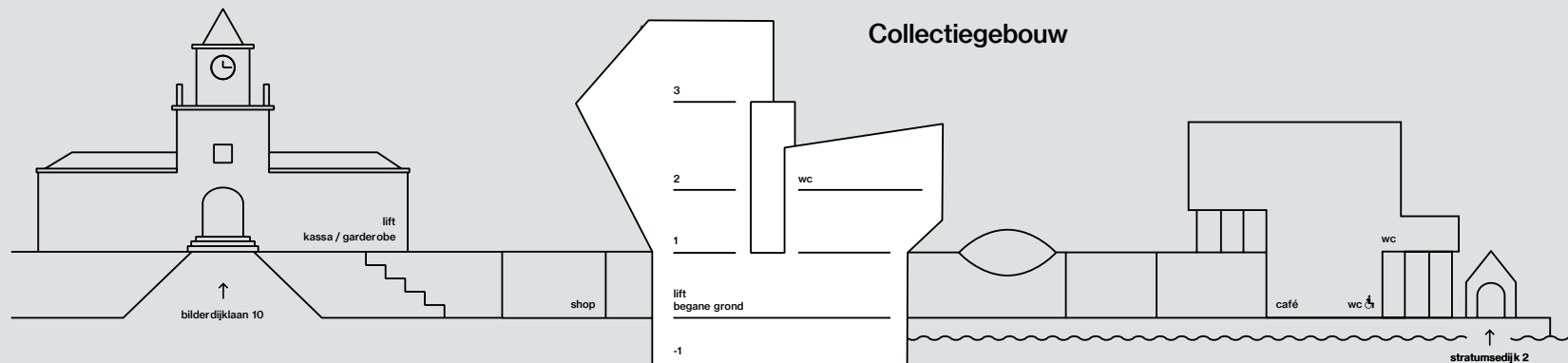
We nodigen je van harte uit verder op onderzoek uit te gaan en je eigen reflectie achter te laten.

doe-het-zelf rondleiding

- 1 Victor Sonna 1525
- 2 Dodendansmasker
- 3 Isaac Israëls
- 4 Charley Toorop
- 5 Piet van Hem

- 6 Victor Sonna
- 7 Ottobong Nkanga
- 8 Stijn Peeters
- 9 Sheela Gowda
- 10 Lawrence Weiner
- 11 Iris Kensmil

verleden, heden, toekomst

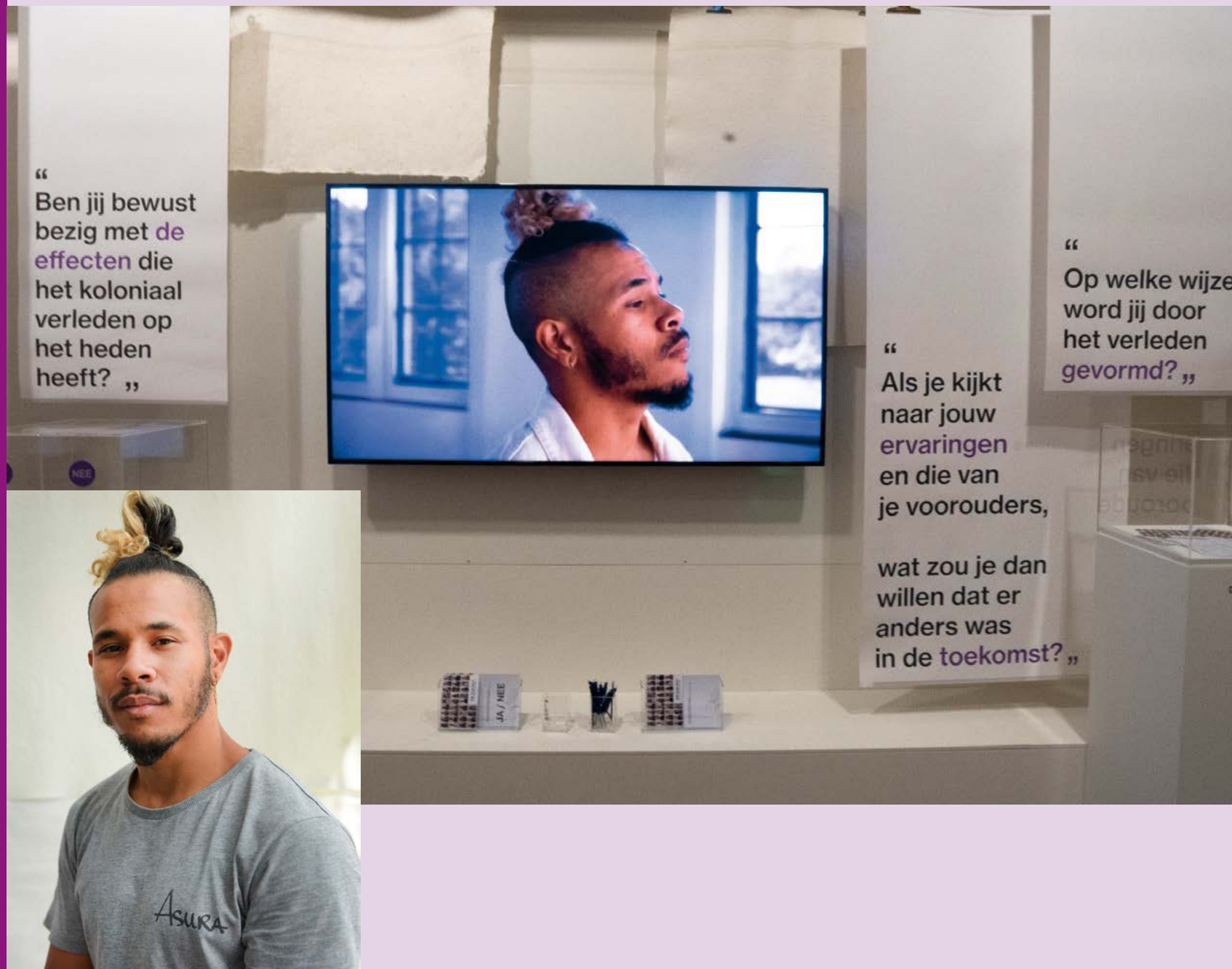
We zijn gevormd door ons verleden en die van de generaties voor ons. De effecten hiervan zijn misschien niet altijd meteen duidelijk te zien, maar ze zijn er wel. Een verleden dat eigenlijk geen verleden is, want het is continu aanwezig in ons heden.

”

Nu ik steeds meer te weten kom over 'ons' koloniaal verleden, voel ik me ineens meer verbonden met iedereen. Ik voel de onbewuste en bewuste pijn van deze 'bijna' verloren geschiedenis, die vaak niet kan of mag worden verteld.

Silvan Vasilda (31)

”

verleden, heden, toekomst

”

De kinderen, die hier geboren worden, zijn hier geworteld. Die hebben eigenlijk niks met het geboorteland van hun ouders, maar het geboorteland van hun ouders en voorouders bepaalt wel mede hun identiteit. Je identiteit kun je niet verloochenen.

Sommige dingen zijn genetisch bepaald, andere dingen krijg je met je opvoeding mee. Wanneer je je identiteit kent, verklaart dit wat je denkt, wie bent en waarom. Je kunt deze pas begrijpen als je weet waar de oorsprong ligt.

Milton Vasilda (60)

”

1

VICTOR SONNA 1525

Het werk 152 begon simpelweg met de vraag: ‘Wie ben ik?’ Victor Sonna, geboren in Kameroen, woonachtig in Nederland, raakte in 2015 in gesprek met een Surinaamse Nederlander. Tijdens het gesprek viel op dat ze beide hun zwart-zijn op een heel andere manier ervoeren. Nadenkend over de reden waarom, realiseerde hij zich dat de oorzaak ligt in de trans-Atlantische slavenhandel. De gevangen Afrikanen verdwenen met de witte, Europeanen over de zee. Hoe het hun verging was in Afrika lang onzichtbaar. In Suriname ontstond een zwarte gemeenschap van tot slaafgemaakten voor wie slavernij de verschrikkelijke realiteit was die hun verbond. Eerder had Sonna in Amerika handboeien gekocht van een tot slaafgemaakte met erop gegraveerd het nummer 152. Hij nam het nummer als een teken en besloot 152 unieke kunstwerken te maken als hommage aan de onbekende drager van de handboeien en als middel de complexe impact van het slavernijverleden op hemzelf beter te begrijpen. Zijn zoektocht is aanstekelijk. Want is de vraag ‘wie ben ik?’ niet een vraag die iedereen bezighoudt, net zo goed als de vraag ‘wie zijn wij?’

traditie

Een belangrijk bindmiddel voor het ontstaan van een 'wij' is traditie. Van kerst tot het Suikerfeest, jaarlijks terugkerende feestdagen en gebruiken geven ons houvast en zekerheid. Met tradities worden waarden doorgegeven zoals saamhorigheid of solidariteit. Wat gebeurt er als tradities worden onderdrukt of verdwijnen, of als we niet meer achter de waarden staan?

”

Hoe meer we in de toekomst leven, hoe meer ik het gevoel heb dat we onze tradities kwijt raken. Ik denk dan wel eens: wat gebeurt er als opa en oma er niet meer zijn? Hoe moet het dan, raken hun verhalen en tradities dan verloren?

Ingrid Amatsakio (54)

”

”

Mijn nieuwsgierigheid naar het verleden van mijn opa en oma is best groot. Alleen ik heb al van kleins af aan geweten dat ik hier niet naar kon vragen. Het was voor hen te pijnlijk. Ik denk door alles wat er daar is gebeurd. Het culturele erfgoed dat ze vanuit Indonesië hebben meegenomen konden ze daar niet achterlaten en is dan ook van grote waarde voor onze familie.

Ik vind het belangrijk dat het erfgoed dat is doorgegeven bewaard blijft en dat de verhalen hiervan doorgegeven worden. Zo voel ik me verbonden met het land dat door mijn aderen stroomt.

Leslie Smits (45)

”

DODENDANSMASKER

1940

Kunst bekijken in een museum is een westerse traditie. De eerste musea werden opgericht in Europa, al vind je ze nu overal. Wat museumbezoekers daarom gemakkelijk vergeten is dat lang niet alle kunst voor een museum is bedoeld. Dit masker uit Sumatra, uit de collectie van het Amsterdams Tropenmuseum, was bijvoorbeeld gemaakt om te gebruiken in een dodendans. In de koloniale tijd kwam het masker naar Nederland en werd hier als kunstwerk aan de muur gehangen. Het masker komt

uit die regio in Nederlands-Indië waar tabak werd verbouwd. Met deze tabak verdiende Henri van Abbe, de oprichter van het Van Abbemuseum, zijn fortuin door er sigaren van te maken. Het is bijzonder dat de tabak en maskers wel naar Nederland zijn gebracht, maar dat weinig van de rituelen en tradities zijn meegereisd. Zou je begrip van kunst veranderen als er meer aandacht zou zijn voor de tradities en gebruiken waarvoor de kunstwerken zijn gemaakt?

”

Het is jammer dat de kennis over erfgoed en cultuur van onze grootouders steeds meer verwaterd in onze generatie. Dit is niet per definitie slecht en zelfs onvermijdelijk, aangezien we in deze westers maatschappij zijn opgegroeid en geconditioneerd. Het valt me dan op dat veel van mijn generatiegenoten van vergelijkbare komaf zich helemaal assimileren in de westerse cultuur en dat we daardoor ons erfgoed vergeten.

Ik ben van mening dat de kennis van onze geschiedenis en cultuur een stukje bewustzijn over onze identiteit met zich meebrengt en dat de kennis ervan meteen een eerbetoon is aan het harde werk en lijden van onze grootouders.

Gary Soetodrono (27)

”

ISAAC ISRAËLS

Javaanse danser, 1921-1922

Henri van Abbe kocht dit schilderij van Isaac Israëls dat jarenlang bekend stond als 'De Javaanse danser'. Onlangs informeerde een onderzoeker het museum dat de danser destijds de bekende Raden Mas Jodjana is, een Javaanse prins die naar Nederland was gekomen om te studeren. In Nederland ontdekte hij zijn talent en passie voor traditionele dans en werd zo bekend in artistieke kringen. Hij raakte onder andere bevriend met Isaac Israëls. Lange tijd zijn we in het museum de vriendschap en de dans vergeten ging alle aandacht uitging naar de techniek van het schilderen. Alsof Raden Mas Jodjana en zijn dans niet meer waren dan een 'exotisch' onderwerp voor een Nederlandse schilder.

familie

Niemand in ons leven heeft zoveel invloed op wie we zijn als onze familie. Het verleden van onze ouders en grootouders werkt door in wie en hoe we zijn, al is de wijze waarop voor iedereen verschillend.

”

Als het verleden bepaalde eigenschappen van mij heeft bepaald dan ben ik daar heel trots op, omdat ze bij mijn familie horen.

Annemoon Clevers (24)

”

CHARLEY TOOROP

Zelfportret met wintertakken

1944-1945

De twee portretten tonen moeder Charley Toorop (1891-1955) en dochter Annie Fernhout. Ze behoren tot een bijzondere kunstenaarsfamilie die begon met haar vader Jan Toorop (1858-1928), geboren in Poerworedjo in destijds Nederlands-Indië, nu Indonesië. In de receptie van haar werk speelt de Indonesische achtergrond van vader geen grote rol. Al bleef hij zijn leven lang benadrukken dat hij

‘Oostersch’ was. Het werk van zijn dochter oogt niet typisch ‘Indisch’. Dat kan dit gebrek aan aandacht verklaren, al roept het ook vragen op. Alsof een niet-westerse achtergrond er alleen toe doet als ze herkenbaar is in stereotypen. Hoe werd de (kunst)blik van moeder en dochter beïnvloedt door hun Indische vader en grootvader?

”

Ik ben ontzettend trots op de naam Toorop en vind het heel belangrijk dat mijn achternaam ook weer doorgegeven wordt aan mijn kinderen. Ik herken mezelf in mijn familie. We zijn een artistieke familie, muziek, schilderen noemt het maar op. Wat ik me herinner van vroeger, was dat we als familie van her en der kwamen naar Waalwijk. Daar maakten we muziek, zelfs de omaatjes zongen gewoon mee. Dat was altijd een feestje. Hoewel mijn vader graag wilde dat we muziek maakten, lag mijn grote liefde bij illustratie en kunst, net zoals die van Charley.

Robin Toorop (28)

”

PIET VAN HEM

Portret Henri van Abbe

1929

Een nette meneer zit comfortabel in zijn stoel en kijkt de toeschouwer zelfverzekerd aan. Henri van Abbe (1880, Amsterdam-1940, Eindhoven) was een zakenman in sigaren afkomstig uit een gemengd gereformeerd, Joods gezin. Hij trouwde in 1906 met katholieke Allegonda Maria (1885, Tiel) en nam later ook haar geloof aan. In 1908 vestigde hij zijn sigarenfabriek in Gestel, toen nog een onafhankelijk dorp nabij Eindhoven. Hij werd daar succesvol met Karel 1-sigaren, geproduceerd met tabak uit met name Nederlands-Indië.

Van Abbes levensverhaal verbindt zo de veelzijdige realiteit van de wereld waarin hij leefde. Protestants, katholiek en Joods, maar ook Holland, Brabant en Nederlands-Indië. Verandert je perspectief op Van Abbe en zijn museum, als je beter weet waar de oprichter vandaan komt?

werk en cultuur

De hardwerkende Nederlander. Het is een gedachtegoed dat laat zien hoe sterk cultuur en werk met elkaar verbonden zijn en tegelijkertijd hoe problematisch het is. Dat harde werk hier, maakt namelijk vrijwel altijd gebruik van nog veel harder werk elders.

”

*Ik zie twee werelden,
maar niet iedereen
ziet die van mij.*

Terence de Lange (30)

”

Victor Sonna, 1525 (2020) foto Ronald Smits

”

Toen ik 27 dacht ik, ik mis iets. Ik besloot spontaan naar Ghana te gaan. Iets riep me hier naartoe. In een autorit vertelde een man uit Ghana mij dat ik de gelaatstrekken had van een Ghanees. Hij zei me: Geloof me, je bent Ghanees.

Misschien trok iets in mijn onderbewustzijn mij die kant op. Deze reis werd een belangrijk deel van het onderzoeken naar mijn achtergrond, ik wist namelijk niet wat ik hier zou vinden. Bij een bezoek aan Cape Coast, waar de tot slaafgemaakten werden meegenomen naar Suriname. In de rit hiernaartoe gebeurde er iets met me. Toen ik de kust en de bomen zag, werd ik een beetje nerveus en dacht Je ziet hier een plek waar je mogelijke voorouders hebben gezeten.

Bryan van Belzen (30)

”

VICTOR SONNA

Suiker en Rubber

2018

Centraal in de tentoonstelling 1525 staat de serie werken 152. Elk met een bewerking van een gobelins, een traditioneel Europese decoratief wandtapijt. 152 bestaat uit drie series, waaronder *Suiker en Rubber*. Deze serie is gemaakt door onder de gobelins objecten te leggen die variëren van gebruiksvoorwerpen gebruikt op de plantage en Afrikaanse sculpturen. Vervolgens is er

epoxyhars over gegoten, zodat de stof van de gobelins stijf wordt. Als je de objecten weghaalt blijft de afdruk over. Als een spook. Op de oorspronkelijke gobelins zag je nooit iets van die harde arbeid van tot slaafgemaakten op de plantages. Sonna brengt de afwezigheid van hun arbeid in ons blikveld in de ontstane leegte van de afdruk.

”

Het koloniale verleden betekent voor mij dat er een moment was dat een aantal landen het een goed idee vonden om anderen mensen tot slaaf te maken en hun voor hen te laten werken. Waarbij er een nieuwe variatie van kapitalisme ontstond, die wij tot op de dag van vandaag nog steeds zien.

Waar onze telefoons opgebouwd zijn uit grondstoffen, die in Kongo opgedolven worden en opgebouwd worden in China door mensen die tot slaaf gemaakt zijn. Het systeem van vroeger is er dus nog steeds. Vroeger werden mensen behandeld als beesten. Er werden studies aan toegewijd om te bewijzen dat mensen 'zogenaamd' minder waren. Nu worden mensen gewoon in de val gelokt.

Persly Burnett (28)

”

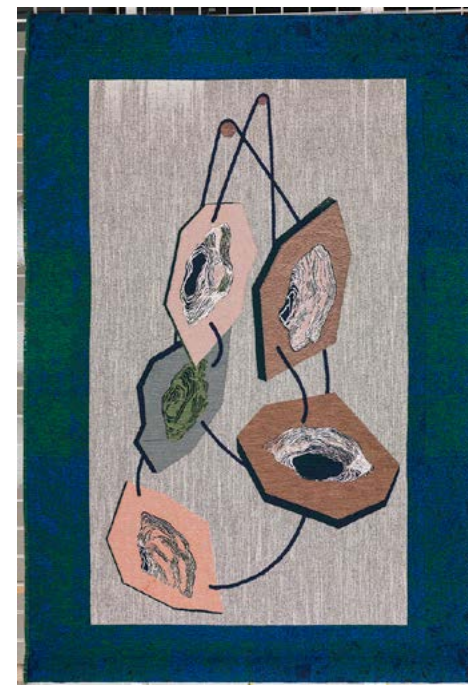

OTTOBONG NKANGA

The Leftovers

2017

Het lijkt wel een soort kralenketting, alleen is onduidelijk welke edelstenen aan elkaar zijn geregen. Het geweven wandtapijt van de Nigeriaanse kunstenaar Otobong Nkanga rijgt een verzameling mijnputten aan elkaar. Het zijn diepe putten in de aarde die hier in een onbestemde ruimte zweven, vormgegeven uit duizenden draadjes. Nkanga verwijst in haar werk vaak naar de mijnbouw in Afrika. Plekken waar onder de meest mensonterende omstandigheden de materialen gedolven worden noodzakelijk voor alle hedendaagse technologie van smartphone, tot laptop, tot tandenborstel. Voorwerpen die onze cultuur bepalen, maar waarbij we maar zelden nadenken over de duisternis waaruit ze zijn opgegraven.

westerse blik

Een typisch kenmerk van de Europese, westerse cultuur is de nadruk op het oog. Dat het ontstaan van een museum zijn oorsprong in Europa vindt is dan ook niet vreemd. Witte kijkdozen waarin lichamelijk ervaren (tot zeer recentelijk) geen onderdeel uitmaakte van de kunstervaring.

”

Een voorbeeld van wat er vanuit het koloniaal verleden is overgebleven is het gebrek aan ruimte voor de gevoelens van de onderdrukten. Is die ruimte er wél is word je namelijk geconfronteerd met emoties die je liever niet voelt zoals schuldgevoelens of schaamte. Tijdens het kolonialisme losten ze dat op door mensen te dehumaniseren of ontmenselijken. Je ziet iemand als het ware dan als een object in plaats van een mens en objecten ervaren geen gevoel. Hierdoor konden de onderdrukkers de pijn van hun slachtoffers dus ontkennen.

Dehumaniseren gebeurt ook nu nog steeds om dezelfde redenen als toen. Namelijk om het gevoel van anderen te ontkennen zodat men kan vasthouden aan zijn/haar overtuigingen en/of gedragingen zonder dat er een innerlijk conflict ontstaat.

Shammai Martis (29)

”

STIJN PEETERS

Lino's

Nadat op 11 september 2001 twee vliegtuigen in de torens van het New Yorkse World Trade Centre vlogen, veranderde voor velen de wereld. Amerika begon een oorlog met Irak en overall groeide achterdocht jegens moslims. De Eindhovense schilder Stijn Peeters ervoer in deze tijd een verschuiving in hoe mensen naar elkaar keken in Eindhoven-Noord waar hij zijn atelier had.

Alledaagse vrouwen met boodschappentassen, televisieschotels op de daken, ze kregen ineens een onuitgesproken tweede betekenis. In een serie van 75 linodrukprenten onderzocht Peeters voor zichzelf deze ongemakkelijke verschuiving. Mensen veranderen in abstracties. Het is niet de eerste keer in de westerse geschiedenis, maar is zelfs een patroon dat teruggaat tot in de vroege moderniteit.

”

Als donkere vrouw in de entertainmentwereld, merk ik dat er nog heel erg wordt gekeken in stereotypes. Het beeld dat je vaak ziet in de media is heel eenzijdig en dat vind ik een probleem. Gelukkig komt hier tegenwoordig wel verandering in. Maar nog steeds doe ik soms een auditie voor een rol en vragen ze 'kan je wat gekleurder klinken' of ze vragen juist mijn afro weg te stoppen, terwijl ze dit niet aan andere collega's vragen. Ze willen ons op die manier in één hokje plaatsen.

We zien tegenwoordig veel meer gekleurde mensen in de media, maar meestal bepaalde rollen; gangsters of tot slaaf gebrachte. We zien niet veel Michelle Obama's met een prachtige afro als kick ass advocate in pak. Dat soort dingen zijn belangrijk om meer te zien. Ik heb het als kind gemist dat er een voorbeeld stond zoals ik in de entertainment wereld.

Aswintha Vermeulen (34)

”

SHEELA GOWDA

Protest, My Son

2011

Om te overleven in de metropool Bangalore (India) protesteren de voormalig nomadische stam de Hakki Pikki tegen de sloop van hun woningen. Om hier aandacht voor te vragen presenteren ze zich bewust als 'tribaal' volk om. Deze voormalige jager-verzamelaars zijn nu handelaren en kundige vervalsers van jachttrofeeën. De koehoornketting die aan de wandprint hangt, wordt aan stedelingen verkocht als zijnde tijgerklauwen. Ze spelen met de blik van de

buitenstaander die zoekt naar stereotypen. Gowda presenteert in het kleinere toegevoegde beeld de Hakki Pikki zoals de toerist hen mogelijk ziet: als clichéversies van verscheidene inheemse volkeren van Amerika, Afrika en Nieuw Zeeland. Dit overdreven doch banale beeld van oorspronkelijke volkeren brengt onze blik terug naar het grotere beeld van echte mensen die dezelfde clichés gebruiken om het verlies van hun woningen te voorkomen.

taal

Zoals we thuis zijn in onze kleding en ons huis, zo zijn we thuis in onze eigen taal. Die taal is zelden enkel 'algemeen beschaafd', maar kent duizenden kleuren en varianten. Die soms kleine, soms grote verschillen hebben vaak diepe wortels in de tijd, en als we dan iemand tegenkomen met dezelfde taal, spreekt daaruit een gedeelde ervaring en verleden.

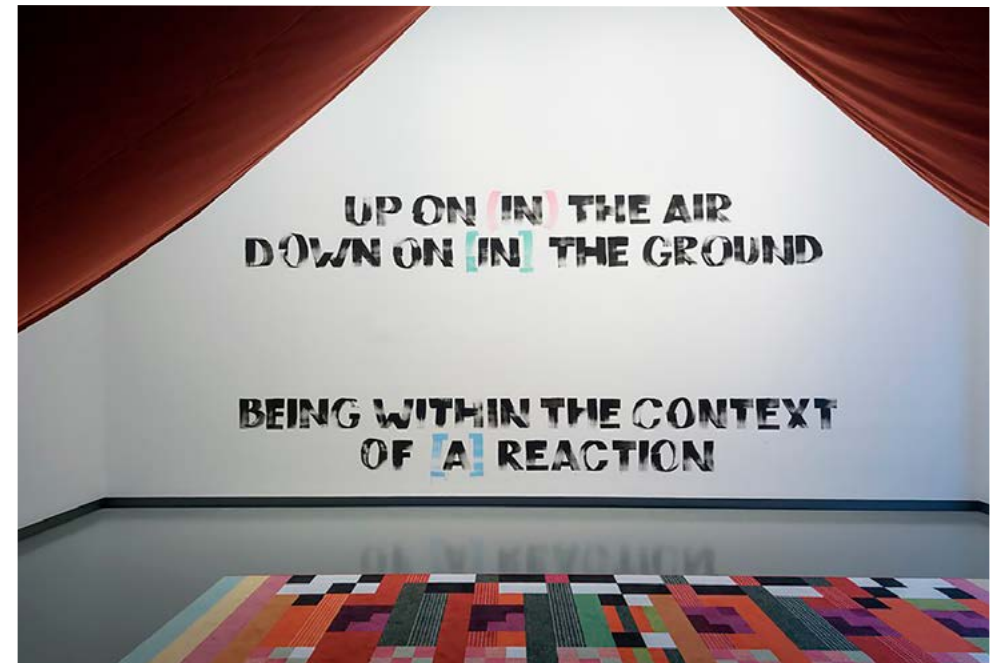
LAWRENCE WEINER

UP ON (IN) THE AIR DOWN ON [IN] THE GROUND

BEING WITHIN THE CONTEXT OF [A] REACTION, 1975

In de jaren zeventig maakte de Amerikaanse kunstenaar Lawrence Weiner steeds meer werken met taal. Simpele woorden vormen simpele zinnen, die tegelijkertijd in hun eenvoud en directheid de rijkdom van taal laten zien. Met de tijd werden zijn werken populairder en verschenen op talloze museummuren zinnen van Weiner, altijd in hetzelfde lettertype. Hier, bij deze uitvoering, is afgeweken van dit klassieke format. Hoewel het

ongeschreven regel is altijd hetzelfde lettertype te gebruiken, staat dit niet gedefinieerd in de instructies die het museum heeft voor uitvoering van het werk. Het roept een vraag op welke andere betekenis dit werk kan krijgen, als de vorm kan verschillen? Net zoals als we ons kunnen afvragen welke betekenis er zit in de eindeloze variaties van stemmen die elk anders klinken, al zeggen ze schijnbaar hetzelfde.

identiteit

Je identiteit is een ontmoetingsplaats tussen het persoonlijke en het algemene. Je voelt het als onlosmakelijk onderdeel van jezelf, maar je deelt het ook met anderen. Je bent Nederlander, wit, zwart, man, vrouw, of juist nog anders. In de geschiedenis is identiteit geen neutraal begrip, vrijwel altijd is zij inzet voor strijd. Hoe beleef jij je identiteit? En als je terugdenkt, is die ooit veranderd?

”

Omdat ik me er bewust van ben dat er een stereotypisch beeld kan zijn van mij wil ik altijd mijn best doen. Hier ben ik vaak mee bezig. Om deze reden vind ik het onder andere belangrijk dat er verschillende perspectieven worden getoond en deze stereotyperingen doorbroken worden.

Silvan Vasilda (31)

”

IRIS KENSMIL

Here The New Negro Begins, 2015

Angela Davis, 2015

Een grote zwarte man in een prachtige wit pak en een stoere zwarte vrouw met bolvormige afro en zonnebril. Marcus Garvey (1887-1940) was een prominente stem in de zwarte emancipatiebeweging in de Verenigde Staten en een groot voorvechter van panafrikanisme. Angela Davis (1944) is een icoon van de burgerrechtenbeweging uit de jaren zestig in Amerika. Beide zijn ze geschilderd door Iris Kensmil, een Nederlandse kunstenaar met Surinaamse voorouders. Ze schildert deze strijdbare personen uit de

Amerikaanse geschiedenis ook als een vraagteken naar Nederland. De spanningen die in Amerika door het slavernijverleden al eeuwen de samenleving bepalen, zijn lange tijd meer verborgen geweest in de polder. Wat kunnen we leren van deze sterke individuen en van het eren van hen in een museum waarin tot een paar jaar geleden nog praktisch geen enkele kunstenaar van kleur ooit getoond werd, laat staan verzameld?

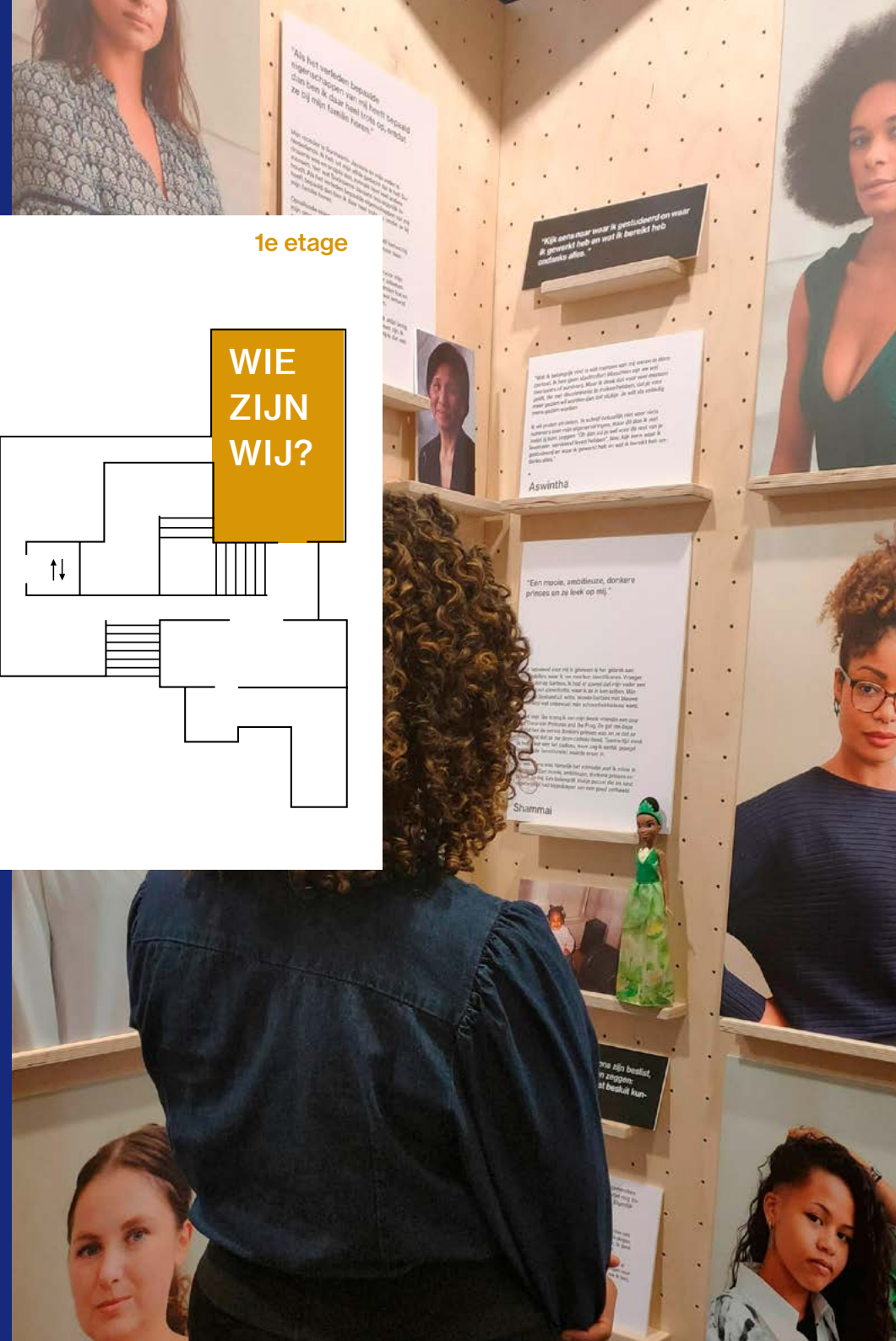
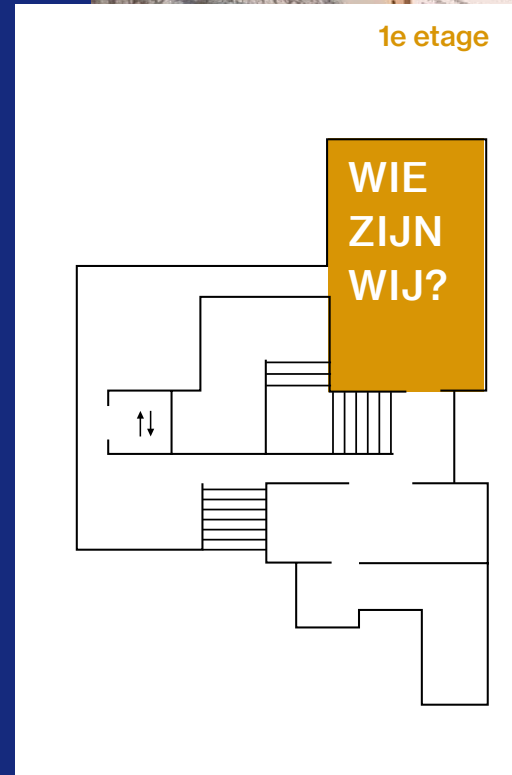

WIE ZIJN WIJ?

Wat zijn de sporen van ons koloniaal verleden in Brabant? Dat onderzoeken wij, 30 mensen uit Eindhoven en omgeving. Luister, kijk en stel ons je eigen vragen.

In deze ruimte delen we onze persoonlijke reflecties op het onderwerp van Victor Sonna's tentoonstelling 1525; het koloniaal verleden. Sonna's zoektocht begon bij de ketens van een tot slaaf gemaakte die hij in 2015 in New Orleans kocht. Onze zoektocht begint bij zijn tentoonstelling. We stellen onszelf vragen om te ontrafelen hoe het verleden ons leven van nu beïnvloedt. Aan de hand van zeven thema's vind je hier elke maand nieuwe teksten, geluidsfragmenten en korte films.

Voel je vrij om ons hier te leren kennen en jouw vragen ook aan ons te stellen.

WIE ZIJN WIJ?

Sporen van het koloniale verleden in Brabant
2020 – 2021

conservator collectie
Steven ten Thije

curatoren Wie zijn wij?
Silvan Vasilda
Vivian Heyms

tekst
Annemoon Clevers
Aswintha Vermeulen
Bryan van Belzen
Gary Soetodrono
Ingrid Amatsakio
Leslie Smits
Milton Vasilda
Persly Burnett
Robin Toorop
Shammai Martis
Silvan Vasilda
Steven ten Thije
Terence de Lange
Vivian Heyms

productie
Antoine Derksen
Diederik Koppelmans

fotografie collectie
Van Abbemuseum
Peter Cox

fotografie portretten
Diewke van den Heuvel

ontwerp boekje
bregsch

print
repro, Eindhoven

met dank aan
Loes Janssen

Dit is de invulpagina, hiermee kun je reageren op de vragen die gesteld worden in deze zaal. Laat deze achter in de boxen onder de vragen. Mocht je dit boekje graag in zijn volledigheid willen bewaren, voel je dan vrij om een van de kaarten te pakken die onder de achterwand met vragen staan.

laat ons
weten
wat jij
vindt!

Deel hier jouw reactie op de vraag
Laat je antwoord achter in de doorzichtige postvakjes onder vragen.

WIE ZIJN WIJ?

Sporen van het koloniaal verleden in Brabant

laat ons
weten wat
jij vindt!

vanabbemuseum.nl
Bilderdijklaan 10, Eindhoven

volg het museum op facebook, instagram en twitter.
volg het project ook op instagram: wie.zijn.wij

**VAN
ABBE
MUSEUM**